

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O`RTA MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI
GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

FIZIKA-MATEMATIKA FAKULTETI
INFORMATIKA O`QITISH METO`DIKASI
YO`NALISHI
AXBOROT TEXNOLOGIYALARI KAFEDASI

KURS ISHI

Mavzu: Maktabda informatikani o`qitish metodlari va ularning mazmuni.

Bajardi: 15-12 guruh talabasi Abdullaev D.

Qabul qildi: p.f.n., dots. Abduraximov D.

Guliston - 2016

Reja:

Kirish

Asosiy qism

- Informatika ta`limida an`anaviy va noan`anaviy ta`lim texnologiyasidan foydalanish;
- Informatika fanlarini o`qitish jarayonida o`quvchilar o`quv- biluv faoliyatini faollashtirish;
- O`qitishning interfaol metodlari;

Xulosa

Foydalanilgan adabiyotlar

**An`anaviy dars** – muayyan muddatga mo`ljallangan. Ta`lim jarayoni ko`proq o`qituvchi shaxsiga qaratilgan, mavzuga kirish, yoritish, mustahkamlash va yakunlash bosqichlaridan iborat ta`lim modelidir.

O`quv materialini yangi va ancha murakkab bo`lganda, an`anaviy dars – ko`p hollarda ta`lim jarayonining birdan – bir metodi bo`lib qolmoqda.

Ma`lumki, an`anaviy darsda ta`lim jarayonining markazida o`qituvchi turadi. Shu bois, ba`zida an`anaviy darsni markazida o`qituvchi turgan o`qitish usuli deb ham atashadi.

Markazda o`qituvchi bo`lgan o`quv jarayonining, darsning maqsadi va uning ijobiy jihatlari quyida keltirilgan asoslarga tayanadi:

- o`quvchining o`qishga bo`lgan ishtiyoqini oshirib borish;
- ilgari egallangan bilimlarni ham inobatga olish;
- o`qish jarayoni tezligini muvofiqlashtirish;
- o`quvchi tashabbusi va majburiyatini qo`llab – quvvatlash;
- amaliyot orqali o`rganish;
- ikki tomonlama fikr – mulohazalar bilan ta`minlash;
- o`qish jarayonini to`g`ri yo`lga qo`yish;
- o`qituvchi – o`quvchilar uchun o`quv jarayonini engillashtiruvchi shaxs;
- o`quv jarayonini baholash.

An`anaviy dars o`tish modelida ko`proq ma`ruza, savol – javob, amaliy mashq kabi metodlardan foydalaniladi. Shu sabab, bu hollarda an`anaviy dars samaradorligi ancha past bo`lib, o`quvchilar ta`lim jarayonining passiv ishtirokchilariga aylanib qoladilar. Tadqiqotlar shuni ko`rsatadiki, an`anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda, unga turli tuman o`quvchilar faoliyatini faollashtiradigan metodlar bilan boyitish o`quvchilarning o`zlashtirish darajasini ko`tarilishiga olib kelar ekan.

Buning uchun dars jarayoni oqilona tashkil qilinishi, o`qituvchi tomonidan o`quvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta`lim jarayonida faolligi

muttasil rag'batlantirilib turilishi, o'quv materialini kichik – kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda bahs, munozara, kichik guruhlarda ishlash, interfaol metodlarni qo'llash, turli qiziqtiruvchi misollarning keltirilishi, o'quvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash, turli baholash usullaridan foydalanish, ta'lim vositalaridan joyida va vaqtida foydalanish talab etiladi.

An'anaviy dars o'tishning asosiy tarkibiy qismlari quyidagi bosqichlardan iboratdir.

Kirish bosqichi:

- o'tgan o'quv materialini takrorlash;
- dars maqsadini tushuntirish,
- dars mazmuni va rejasi bilan tanishtirish.

2. Yangi mavzuni yoritish:

- yangi mavzuni kichik – kichik bo'lakchalarga bo'lib berish;
- turli misollarni inkoni boricha ko'rgazmali taqdim qilish;
- mavzudan chetlashmaslik;
- o'quv materialining murakkab tomonlarini qayta tushuntirish;
 - o'quvchilarning tushunganlik darajasini tekshirib borish;
 - teskari aloqani ta'minlash.

3. Materialni mustahkamlash uchun mashq.

Biror topshiriq(masala) echimini o'quvchilar bilan to'liq tahlil qilish.

4. Yo'naltirib turiluvchi mashq.

O'quvchilar topshiriq(masala)ni mustaqil bajarishadi, o'qituvchi esa ularni nazorat qilib, tuzatish kiritib boradi.

5. Mustaqil bajariladigan mashq.

O'quvchilar mashqni mustaqil holda o'qituvchi yordamisiz bajarishadi.

6. O'quvchilarning tushunganlik darajasini tekshirish.

7. Yakunlash.

An'anaviy(ta'lim jarayoni markazida o'qituvchi bo'lgan) o'qitish

metodlari quyidagi afzalliklarga va kamchiliklarga ega.

Afzalliklari:

- ma`lum ko`nikmalarga ega bo`lgan va aniq ma`lam tushunchalarni, fanni o`rganishda foydali;
- o`qituvchi tomonidan o`qitish jarayonini va o`qitish muhitini yuqori darajada nazorat qilinishi;
- vaqtdan unumli foydalanish;
 - aniq ilmiy bilimlarga tayanadi.

Kamchiliklari:

- o`quvchilar passiy ishtirokchi bo`lib qoladilar;
 - o`qituvchining to`la nazorati barcha o`quvchilar uchun motivatsiyani vujudga keltirmaydi;
 - o`quvchilar o`qituvchi bilan bevosita muloqotga kirisha olmaydi;
 - eslab qolish darajasi hamma o`quvchilarda bir xil bo`lmaganligi sababli, guruh bo`yicha o`zlashtirish darajasi past bo`lib qolishi mumkin;
 - mustaqil o`rganish va echimlar qabul qilish uchun sharoitlar yaratilmaydi.

Hozirgi vaqtda ta`lim muassasalarida o`qitishning zamonaviy shakl va usullari keng qo`llanilmoqda. O`qitishning zamonaviy usullarini qo`llash ta`limda yuqori samaradorlikka olib keladi. An`anaviy o`qitishda asosan o`qituvchiga erkinlik beriladi (sub`ekt-ob`ekt), noan`anaviy o`qitishda esa o`quvchiga erkinlik beriladi, o`qituvchi-o`quvchi munosabatlarini demokratlashtirish (sub`ekt-ob`ekt) asosida dars jarayonlari tashkil etiladi.

O`qitishning noan`anaviy usullaridan samarali foydalanish o`qituvchining kasbiy malakasi hamda mahoratiga bog`liq.

Noan`anaviy o`qitish jarayonida o`qitishning tashkiliy shakllari (frontal, guruhlarda ishlash, individual ishlash) yordamida o`qituvchi dars o`tishda quyidagi usullardan foydalanishi mumkin:

Aqliy hujum. Bu usulda o`qituvchi o`quvchilarga topshiriq (savol) beradi, o`quvchilarning topshiriqlar borasida berilgan fikr-mulohazalari jamlanadi.

O`quvchilar hamkorlikda murakkab muommoni echishga harakat qiladilar. Uni hal etish uchun o`z shaxsiy g`oyalarini ilgari suradilar.

**Guruh (juft) bo`lib ishlash.** Darsda ishtirok etayotgan o`quvchilar guruhlariga (4 - 6 o`quvchi) bo`linib yoki juft - juft bo`lib o`qituvchi bergan topshiriqlarni bajaradi.

Bahs. O`quv guruhi ikki komandaga bo`linadi. Tegishli mavzu bo`yicha bahs, munozara yuritiladi, o`zaro fikr almashiniladi .

Mehmon mashqlari. Bunda dars biron mutaxassis ishtirokida o`tkaziladi. Mutaxassis taklif etish, kutib olish, dars jarayonini tashkil etib, uni kuzatib qo`yish kabi barcha tashkiliy ishlarni o`quvchilarning o`zlari bajaradilar.

So`rovnoma o`tkazish. Fanni o`qitish davomida har bir bo`lim, bob yakunlanganidan so`ng o`qituvchi so`rovnoma o`tkazadi.

**Og`zaki va yozma mashqlar.** Og`zaki mashqlar ta`lim oluvchilarning nutq madaniyati va mantiqiy fikrlashini, ularning bilish imkoniyatlarini rivojlantiradi. Yozma mashqlar orqali esa o`quvchilarda tegishli ko`nikma va malakalar shakillantiriladi, chuqurlashtiriladi va mustahkamlanadi

O`z-o`zini attestatsiya qilish. Har bir ta`lim beruvchi va ta`lim oluvchi o`z faoliyatini nazorat qilishga qaratilgan usuldir.

Natijalarni tahlil qilish. Ta`lim beruvchi ta`lim oluvchilarga qo`ygan baholar natijasi va dars-mashg`ulotda qo`yilgan maqsadga qay darajada erishganlik tahlil etiladi.

Video materiallardan foydalanish. Dars jarayonida multimedia tizimidan, videoyozuvlardan, o`quv televideniesi, axborotni displeyda aks ettiruvchi kompyuterlardan foydalanish.

Tadqiqot. Ta`lim oluvchilarning ayrim tadqiqot ishlarini, ya`ni diplom va kurs loyihalari, bitiruv ishlarini ilmiy asoslangan holda mustaqil bajarishlari, ularni yozish va qo`yilgan maqsad va natijalarni tahlil qilishi.

Improvizatsiya. Dars mashg`ulotlarida o`quvchilarning nostandart vaziyatlarni mustaqil hal eta olishlari.

**Kuzatish va ma`lumotlarni etkazish.** Ta`lim oluvchilarning bir-birlarini

kuzatishlari va qo'yilgan muammo bo'yicha ma'lumotlarni etkazishi.

O'yinlar. Ishbilarmonlik yoki sahnalashtirilgan o'yinlar –muammoli vazifaning bir turi. Bunda matnli material o'rniga o'quvchilar tomonidan rollar o'ynaladigan hayotiy vaziyat sahnalashtiriladi.

Loyihalash ishlari. Bu bilim va malakalarni tahlil qilish va baholashni nazarda tutuvchi majmuaviy ta'lim usulidir. Loyiha usulida o'quvchilar rejalashtirishda, tashkil etishda, tekshirishda, tahlil etishda va bajarilgan ishning natijalarini baholashda ko'proq ishtirok etadilar.

Kitob bilan ishlash. Ushbu usul ta'lim oluvchilarning o'quv materialini mustaqil o'zlashtirishi, o'z-o'zini tekshirish malakasini oshirishi, berilgan matnning mazmunini to'liq va ongli ravishda bayon eta bilishi bilan bog'liq..

Individual - amaliy usul. Ta'lim oluvchilar olgan bilimlari asosida amaliy vazifalarni hal qiladilar, ya'ni nazariy bilimlarini amaliyotga tadbiq etadilar.

Ko'rgazmali materiallar (diagramma, karta, fotografiya, san'at asarlari, plakatlari) bilan ishlash. Ta'lim oluvchilar mustaqil holda ko'rgazmali materiallar bilan ishlashadi. Ularning o'zlari ham ko'rgazmali materiallarni tayyorlaydi.

Suhbat. Bu o'qitish va o'qishning muloqot, savol-javob usulidir. Suhbat individual holda yoki butun guruh bo'yicha o'tkazilishi mumkin.

Vaziyatlarni o'rganish. Ta'lim muassasalarida vujudga keladigan standart vaziyatlar o'rganiladi va ularni hal etish yo'llari ishlab chiqiladi.

Boshqalarni o'qitish. Bu usulda ta'lim oluvchilar qo'yilgan muammo bo'yicha bir-birlari bilan o'zaro axborot va ma'lumot almashadilar .

Baholash. Bunda ta'lim oluvchilar maqsadga qay darajada erishganini aniqlaydilar. Ta'lim oluvchilar ta'lim beruvchi orqali yoki o'zaro bir-birlarini baholashadi. Baholashning quyidagi turlari mavjud: tekshiruv, savol-javob, har xil savollarni tanlash, to'g'ri va noto'g'ri shakldagi javoblar, o'z-o'zini baholash, tengdoshining baholashi, ustozlarning fikrlari, harakatlar rejasi, har xil tavsiyalar, reyting, tadqiqot, intervyu, testlar, videokamera yoki inson kuzatishi, mikrotopshiriqlar, loyihalar orqali

baholash va h. k.

Yuqorida sanab o'tilgan noan'anaviy o'qitish usullari shubhasiz, ta'lim muassasalarida ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

O'qitishning no'ananaviy modellarini shartli ravishda uchta turga ajratish mumkin:

- modellashtirish;
- hamkorlikda o'rganish modeli;
- o'rganishning tadqiqot modeli.

Bu modellar asosan o'quvchi shaxsiga qaratilgan bo'lib, ularni boshqacha tarzda markazda o'quvchi turgan ta'lim modellari deb ham atashadi.

Modellashtirish - real hayotda va jamiyatda yuz berayotgan hodisa va jarayonlarning ixchamlashtirilgan va soddalashtirilgan ko'rinishini(modelini) auditoriya(sinfxona)da yaratish va ularda o'quvchilarning shaxsan qatnashishi va faoliyat evaziga ta'lim olishini ko'zda tutuvchi metod.

Hamkorlikda o'rganish modeli – o'quvchilarning mustaqil huruhlarda ishlashi evaziga ta'lim olishini ko'zda tutuvchi metod.

O'rganishning tadqiqot modeli – o'quvchilarni muayyan muammoni echishga yo'naltirilgan, mustaqil tadqiqot olib borishini ko'zda tutuvchi metod.

Noan'anaviy(ta'lim jarayoni markazida o'quvchi bo'lgan) o'qitish metodlari quyidagi afzalliklarga va kamchiliklarga ega.

Afzalliklari:

- o'qitish mazmunini yaxshi o'zlashtirishga olib kelishi;
- o'z aloqalarning ta'minlanishi;
- o'qitish usullaring turli xil ko'rinishlari taklif etilishi;
- motivatsiyaning yuqori darajada bo'lishi;
- o'tilgan o'quv materialining yaxshi eslab qolinishi;
- muloqotga kirishish ko'nikmasining takomillashishi;
- o'z – o'zini baholashning o'sishi;

- o'quvchilarning predmetning mazmuniga, o'qitish jarayoniga bo'lgan ijobiy

munosabati;

- mustaqil fikrlay oladigan o'quvchining shakllanishiga yordam berishi;

- muammolarni hal etish ko'nikmalarining shakllanishi.

Kamchiliklari:

- ko'p vaqt talab etilishi;

- o'quvchilarni har doim ham kerakli nazorat qilish imkoniyatining pastligi;

- juda murakkab mazmundagi o'quv materialini o'rganilayotganda ham o'qituvchi rolining past bo'lishi;

- "kuchsiz" o'quvchilar bo'lganligi sababli "kuchli" o'quvchilarning ham past baho olishi;

- o'qituvchining o'zi ham yaxshi rivojlangan fikrlash qobiliyatiga va muammolarni hal etish ko'nikmalariga ega bo'lishining talab etilishi.

O'qitishning interfaol metodlari.

Hozirgi davrda o'sib kelayotgan avlodni mustaqil fikrlaydigan qilib tarbiyalash vazifasi muhimdir. Ushbu masalaning hal etilishi ko'p jihatdan o'qitishning interfaol metodlarini qo'llashga bog'liq.

Interfaol so'zi inglizcha **Interakt** so'ziga mos kelib, **Inter** – o'zaro, **akt** – ish ko'rmoq, ishlamoq degan ma'nolarni anglatadi.

Interfaol o'qitish – muloqotli o'qitish bo'lib, jarayonning borishida o'qituvchi va o'quvchi orasida o'zaro ta'sir amalga oshiriladi. Interfaol o'qitishning mohiyati o'quv jarayonini shunday tashkil etishdan iboratki, unda barcha o'quvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan bo'lib, erkin fikrlash, tahlil qilish va mantiqiy fikr yuritish imkoniyatlariga ega bo'ladilar.

Darslardagi interfaol faoliyat o'zaro tushunishga, hamkorlikda faoliyat yuritishga, umumiy, lekin har bir ishtirokchi uchun ahamiyati nazorat topshiriqlarini birgalikda echishga olib keladigan muloqotli aloqani tashkil

etish va rivojlantirishni ko'zda tutadi.

Interfaol metodlardan foydalaniladigan o'quv jarayonida o'quvchilar tanqidiy fikrlashga, shart-sharoitlarini va tegishli axborotni tahlil qilish asosida murakkab muammolarni echishga, alternativ fikrlarni chamalab ko'rishga va asosli ravishda qarorlar qabul qilishga, bahslarda ishtirok etishga, boshqalar bilan muloqot qilishga o'rganadilar. Buning uchun darslarda individual, juftli va guruhli ishlar tashkil etiladi, izlanuvchi loyihalar, rolli o'yinlar, ijodiy ishlar qo'llaniladi, hujjatlar va axborotning turli manbalari bilan ish olib boriladi.

Interfaol o'qitish tashkilotchilari uchun, sof o'quv maqsadlaridan tashqari quyidagi jihatlar ham muhimdir:

- guruhdagi o'quvchilarning o'zaro muloqotlar jarayonida boshqalarning qadriyatlarini tushunib etishi;
- boshqalar bilan o'zaro muloqotda bo'lish va ularning yordamiga muhtojlik zaruratining shakllanishi;
- o'quvchilarda musobaqa, raqobatchilik kayfiyatlarini rivojlantirish.

Interfaol usullar bo'yicha o'qitish tashkil etish jarayonida o'qituvchining bergan topshiriqlari mazmuni o'quvchining tafakkurini rivojlantirish uchun kuchli vositadir. Ushbu topshiriqlar turli xil murakkablik darajalarida bo'lib, o'quvchilarni fikr yuritish, o'ylash, tasavvur qilish, yaratish yoki sinchiklab tahlil etishga undovchi bo'lishi lozim.

Quyida topshiriq savollarini to'g'ri ifoda qilish uchun tavsiyalar keltiramiz:

1. Topshiriq savollarini aniq va tushunarli darajada qo'yish lozim.
2. Topshiriq mavzu bilan bevosita bog'liq bo'lishi kerak.
3. Muayyan predmetlardan umumiyga borishga harakat qiling. Bu holat o'quvchilarni o'ylashi va savolga javob berishda engillik tug'diradi.
4. Faqatgina "ha" yoki "yo'q", "to'g'ri" yoki "noto'g'ri" degan javoblar beriladigan savollarni berishdan saqlaning.
5. O'quvchilarga o'z intellektual qobiliyatlariga tayangan holda javob beradigan savollarni bering.

6. O'quvchining o'z nuqtai nazarini bildiradigan topshiriqlardan berishga harakat qiling.

7. Qo'yilgan topshiriqqa javob berilganda o'quvchilardan "Nima uchun shunday deb o'ylaysiz?" deb so'rab turing.

Quyida bir qator interfaol metodikalarning tavsifi va mohiyatini keltiramiz:

"Aqliy hujum" metodi.

"Aqliy hujum" – jamoa bo'lib muhokama qilishning samarali metodidir. Unda biror muammoning echimini topish barcha ishtirokchilarning fikrini erkin ifodalash orqali amalga oshiriladi.

Ushbu metod tamoyillari bo'yicha o'qituvchi o'quvchilar oldiga masalani qo'yadi va ushbu topshiriqni echish bo'yicha o'zlarining fikrlarini bayon qilishni so'raydi. Ushbu bosqichda hech kimning boshqa ishtirokchilarning g'oyalari haqida o'z fikrini bildirishga yoki unga baho berishga haqqi yo'q.

"Aqliy hujum"ning qoidalari quyidagilardan iborat:

- taklif etilayotgan g'oyalar baholanmaydi va tanqid qilinmaydi;
- ish g'oyalar sonini ko'paytirishga qaratilgan, g'oyalar qancha ko'p bo'lsa, shuncha yaxshi;
- har qanday g'oyani kengaytirishga, rivojlantirishga harakat qilish mumkin;
- har bir g'oya yozib boriladi;
- aqliy hujum o'tkazish vaqti qat'iy o'rnatiladi va unga rioya qilinadi.

"Aqliy hujum" tugagandan so'ng takliflar tahlil qilinadi va ulardan eng qimmatlilari keyinchalik ular bilan ishlash uchun tanlab olinadi.

Klasterlar metodi.

Klasterlarga ajratish – o'quvchilarga biror mavzu bo'yicha erkin va ochiq fikr yuritishga yordam beradigan pedagogik strategiyadir.

Bu metod biror mavzuni chuqur o'rganishdan avval o'quvchilarning fikrlash faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirish uchun xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, o'tilgan mavzuni mustahkamlash, yaxshi o'zlashtirish, umumlashtirish hamda o'quvchilarni shu mavzu bo'yicha tasavvurlarini chizma shaklida ifodalashga undaydi.

Klasterlarga ajratish metodini qo'llash quyidagicha amalga oshiriladi:

- tarqatma materialda mavzuga oid ochiq so'z yoziladi;
- o'quvchilar ushbu so'z bilan bog'liq xayollariga kelgan so'z va jummalarni uning atrofiga yoza boshlaydilar;
- so'zlarni yozish jarayoni o'qituvchi tomonidan belgilangan vaqt tugaguncha yoki barcha so'z va qoidalar tugaguncha davom etadi.

Klasterga ajratishda bir qator qoidalarga ham rioya qilish zarur. Ular quyidagilardan iborat:

1. Xayolga kelgan hamma narsani ularning mazmuniga e'tibor bermasdan yozib borish.
2. Orfografiya va boshqa omillarga e'tibor bermaslik.
3. Vaqt tugaguncha ko'proq bog'lanishlar hosil qilishga harakat qilish.
4. G'oyalar va so'zlar sonini cheklab qo'ymaslik.

Venn diagrammasi.

Ushbu metod ikki yoki undan ortiq katta o'lchamdagi o'zaro kesishuvchi aylanalar asosida tuziladi. Aylanalar kesishganda orasida yozuv uchun etarli joy qolishi kerak.

Bu diagramma asosan g'oyalarni kontrastlash (bir-biridan ajratish) uchun qo'llaniladi va taqqoslanayotgan ob'ektlarga xos umumiy va individual xususiyatlarni ko'rsatib beradi.

T- sxema metodi.

T- sxema metodida bahs davomida javoblarni (haG`yo`q, tarafdorG`qarshi kabi) yozib borishda universal grafik vosita bo`lib xizmat qiladi.

Muammoning mavzu doirasi aniqlangandan so`ng, quyidagi ko`rinishdagi T- sxemani tuzish kerak:

Tarafdor	Muammo	Qarshi

Besh minutdan so`ng sxemaning chap tomonini to`ldirish lozim. Unda besh minut davomida o`quvchilar mavzuga oid nechta kategoriya o`ylab topishgan bo`lsa, shuncha kategoriya ko`rsatiladi. Keyingi besh minutda o`quvchilar sxemaning o`ng tomonini to`ldiradilar. Va nihoyat, yana besh minut mobaynida o`quvchilar o`zlarining T- sxemalarini boshqa juftlik yoki kichik guruhning T- sxemasi bilan taqqoslash imkoniga ega bo`ladilar.

FSMU texnologiyasi.

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda, bahs-munozaralar o`tkazishda yoki o`quv-seminari yakunida (o`quvchilarning o`quv mashg`ulotlari hamda mavzular, muammolarga nisbatan fikrlarini bilish maqsadida) yoki o`quv rejasi asosida biror-bir bo`lim o`rganilgach qo`llanilishi mumkin.

Bu texnologiya o`quvchilarni o`z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va ochiq holda bahslashishga, shu bilan bir qatorda o`quvchilar tomonidan o`quv jarayonida egallangan bilimlarini tahlil etishga va aniqlashga, baholashga hamda tinglovchilarni bahslashish madaniyatiga o`rgatadi.

Ushbu texnologiya asosida mashg`ulotni o`tkazish tartibi quyidagicha bo`ladi:

A) O`qituvchi har bir o`quvchiga FSMU texnologiyasining to`rt bosqichi yozilgan qog`oz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda ularni tshldirishni

taklif qiladi.

Bu erda: F – fikringizni bayon eting.

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating.

M – ko'rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring.

U – fikringizni umumlashtiring.

B) Yakka tartibdagi ish tugagach, o'quvchilar kichik guruhlariga ajratiladi va o'qituvchi kichik guruhlariga FSMU texnologiyasining to'rt bosqichi yozilgan katta formatdagi qog'oz varaqlarini tarqatadi.

V) Kichik guruhlariga har bir o'quvchi yozgan qog'ozlardagi fikr va dalillarni katta formatda umumlashtirgan holda to'rt bosqich bo'yicha yozishlarini taklif etiladi.

G) O'qituvchi kichik guruhlarining yozgan fikrlarini jamoa o'rtasida himoya qilishlarini so'raydi.

D) Mashg'ulot o'qituvchi tomonidan muammo bo'yicha bildirilgan fikrlarni umumlashtirish bilan yakunlanadi.

“Zinama-zina” texnologiyasi.

Bu texnologiya o'quvchilar bilan yakka holda yoki guruhlariga ajratilgan holda yozma ravishda o'tkaziladi va taqdimot qilinadi. Ushbu texnologiya barcha dars mashg'ulotlarida qo'llanilishi mumkin.

Ushbu texnologiyalarga asoslangan mashg'ulot quyidagi tartibda o'tkaziladi:

1. Kichik guruh a'zolari mashg'ulotning maqsadi va uning o'tkazilish tartibi bilan tanishtiriladi, ularga qog'ozning chap qismida kichik mavzu (yoki turli murakkablik darajadagi topshiriqlarning biror turi) yozuvi bo'lgan varaqlar tarqatiladi.

2. O'qituvchi kichik guruh a'zolarini tarqatma materialda yozilgan kichik mavzular bilan tanishishlarini va shu mavzu asosida bilganlarini qog'ozdagi bo'sh joyiga jamoasi bilan birgalikda fikrlashib yozib chiqish vazifasini beradi va vaqt belgilaydi.

3. Tarqatma materiallar to'ldirilgach, guruh a'zolaridan biri taqdimot qiladi. Taqdimot vaqtida guruhlar tomonidan tayyorlangan material auditoriya doskasiga mantiqan tagma-tag (zina shaklida) ilinadi.

4. O'qituvchi guruhlar tomonidan tayyorlangan materiallarga izoh berib, ularni baholaydi va mashg'ulotni yakunlaydi.

O'quv mashg'ulotining bunday tashkil etilishi o'quvchilarni mustaqil fikrlashi, o'tilgan va o'zlashtirilgan mavzularni eslashga, ularni yozma bayon etishga, fikrlarni umumlashtirishga o'rgatadi.

Tarqatma material quyidagi shaklga ega:

№	Mavzu Kichik mavzular	1-murakkablik darajasidagi topshiriqlar (yoki boshqa darajadagi topshiriqlar)
1	1-topshiriq	
2	2-topshiriq	
3	3-topshiriq	
4	4-topshiriq	

Bugungi kun talabi ta'limni sifat o'zgarishlariga olib keluvchi yangicha yondashuvlarni izlashga undamoqda va uni o'rganishdagi yondashuvlar (metodlar) ham o'zgarmoqda.

Ta'limda yangi bilimlarni amalda qo'llash natijasi innovatsiyalarga asoslangan yangi ta'lim yaratilishiga olib kelmoqda.

Respublikamizda ta'lim tizimini har tamonlama rivojlantirish kadrlar tayyorlash tizimini tubdan yangilash va isloh qilish davlat ahamiyatidagi eng ustivor vazifalar qatoriga kiradi.

O'quvchi o'zlashtirgan bilimini amaliyotda qo'llay bilishi uchun uni o'z vaqtida mustahkamlashi, boshqa tushunchalarni o'rganishda qo'llash bilishi va olingan bilimlarni tizimlashtirish ta'lim samaradorligini ta'minlashga olib keladi.

O'quvchining bilish faoliyati deganda:

- o'rganilayotgan mavzuga doir barcha axborotlarni to'plash;
- to'plangan axborotlarni qayta ishlash;
- o'rganilgan axborotlarni (ma'lumotlarni) qo'llash kabi uchta bosqichdan iborat faoliyat tushuniladi.

O'quvchilar o'quv - biluv faoliyatini faollashtirishda o'qitishning
qiziqtiruvchi metodlari:

Informatika o'quv predmetining asosiy vazifasi o'quvchilarni zamonaviy informatikaning ba'zi bir umumiy g'oyalari bilan tanishtirish, informatikaning amaliyotdagi tadbig'ini va kompyuterlarning zamonaviy hayotdagi rolini ochib berishdan iborat.

Didaktik tamoyillarni hisobga olgan holda, o'quvchilarga nafaqat faktlarning qat'iy ilmiy bayonini berish, balki o'qitishning turli qiziqarli metodlarini ham qo'llash lozim. Masalan, ko'pchilikka ma'lum va ommabob bo'lgan krossvord o'yini o'quvchilarda qiziqish o'yg'otishi tabiiydir. Qomusiy lug'atda ta'riflanishicha, uning atamasi inglizcha "kross" – kesishgan, "vord" – so'z degan ma'noni anglatib, ilk bor XX asr boshlarida kashf etilgan. Vaqt o'tishi bilan uning turlari ko'payib, chaynvord, chaynkrossvord, krosschaynvord, aylanma krossvord, diagonal krossvordlar o'ylab topildi. Ularning har biri shaklda so'zlarning joylashishi va bog'lanishi bilan farq qiladi.

Krossvord ko'rinishidagi so'rov shakli o'quvchilar uchun har doim qiziqarli va o'ziga tortadigan metoddir. Mustaqil ijodiy faoliyatning bunday shaklidan foydalanilganda darsda faqatgina kuchli o'quvchilargina emas, balki kuchsiz o'quvchilar ham faol ishtirok etadilar.

Darslarda qiziqtirishdan foydalanishning boshqa shakllaridan, ya'ni rebus va boshqotirmalardan ham foydalanish yaxshi samara beradi.

Ushbu qiziqtiruvchi metodlardan foydalanganda, o'qituvchi darsni maqsadli tashkil qilishni rejalashtiradi, ya'ni krossvord, rebus, boshqotirmalarni fanning mazmuniga mos tayyorlaydi. Darsning maqsadini aniqlaydi va

kutilayotgan natijani loyihalaydi.

Ta'lim samaradorligini oshirishda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim muhim hisoblanib u quyidagilarga asoslanadi:

- shaxsning xususiyatlariga;
- uning oldingi tajribalariga;
- aqliy xususiyatlariga;
- ta'lim jarayoniga mos taxnologiyalarni tanlashga.

Hamkorlikda ta'lim olish metodi ta'lim samaradorligini oshirish usullaridan biri bo'lib, uning asosiy g'oyasi turli o'quv holatlarida talaba (o'quvchi)larning faol o'quv faoliyatlari uchun sharoit yaratish ya'ni talabalar uchun ma'lumotlarning axborot banki, nazorat-sinov banki, masofadan turib ta'lim olish, mustaqil ishlarni to'g'ri tashkillashtirish kabi muammolarning echilishida qo'l keladi.

Hamkorlikda o'rganish modeli – o'quvchilarning mustaqil huruhlarda ishlashi evaziga ta'lim olishini ko'zda tutuvchi metod.

Talabani mustaqil ishlashga o'rgatish birinchi navbatda dars mashg'ulotlarida etakchi va tajribali o'qituvchilarning ma'ruzalarini tinglash, konspektlar yozish va ularni to'ldirish, ilmiy va ilmiy-uslubiy jurnallardagi maqolalarni o'rganish, darslik va adabiyotlar bilan ishlashga, elektron manbalardan foydalanishga o'rganishdan boshlanadi. O'quv materialining samarali o'zlashtirilishi amaliy, seminar va laboratoriya mashg'ulotlarida va talabalarning jamoa bo'lib ta'lim olishlarida davom ettiriladi.

Muammoli ta'limning asosiy maqsadi. “ Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ning talablari asosida bilim oluvchilarning mustaqilligi va faolligini oshirish, tafakkurini rivojlantirish, o'zlashtirilgan bilimlarning amaliyotga tatbiq etilishini kuchaytirishdan iboratdir. Pedagogik-psixologik adabiyotlarda muammoli ta'limning ilmiy-nazariy asoslari haqida gap borganda, uni ta'limning metodi, printsipi yoki alohida tizim deb hisoblash holatlari uchraydi. Muammoli ta'limni qanday nomlashdan qat'iy nazar

uning asosiy hususiyati – bilim oluvchining aqliy faolligini oshirish, mustaqil, ilmiy, ijodiy izlanish, o'zi uchun yangi bilim, ko'nikma va malakalarni kashf etishdan iboratdir. Demak, **muayyan mavzuni muammo shaklida**

olib chiqish yo'li bilan egallanadigan bilim, ko'nikma va malakalar yig'indisiga muammoli ta'lim deyiladi.

Respublikamizda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta'lim jarayoniga tatbiq etilishi muammoli ta'limni hozirgi sharoitda dolzarb pedagogik masalaga aylantirdi.

Muammoli ta'lim o'zining maxsus tushunchalariga ega bo'lib, ularning mohiyatini bilmasdan turib, mashg'ulotlarni muammoli tarzda tashkil etib bo'lmaydi.

Muammoli ta'lim quyidagi asosiy tushunchalarga ega:

- Muammo
- Muammoli savol
- Muammoli vazifa
- Muammoli topshiriq
- Muammoli vaziyat

Muammoli ta'limning asosiy tushunchalariga izoh berishdan oldin, tayyor bilimlarni o'qituvchi tamonidan berilishi yoki o'quvchining mustaqil egallashini izohli-ko'rgazmali metodi natijasi sifatida aniq tasavvurlar hosil qiladigan, ongda saqlanadigan, zarur bo'lganda qayta tiklanishini aniqlaydigan axborot shaklidagi savolni tushunish o'rinlidir.

Axborot shaklidagi savol: tayyor javobi bo'lgan, xotiradagi bilimlarga tayanib echimi topiladigan holat bo'lib, “ nima, kim, qachon, qayerda, qanday, qancha, qaysi, ..? ” kabi so'roqlar asosida javobi aniqlanadi.

Muammoli ta'limning dastlabki tushunchasi **muammo** hisoblanadi. Muammo yunoncha “problem” so'zidan olingan bo'lib, vazifa, topshiriq degan ma'no-ni anglatadi.

Tayyor javobi bo'lmagan, o'rganish, tadqiq etishni talab qiladigan nazariy yoki amaliy masala **muammo** hisoblanadi.

Inson hayoti va faoliyati jarayonida cheksiz muammolarga duch keladi. Shaxsiy muammolar, ijtimoiy muammolar, turmush muammolari, ta'lim-tarbiya muammolari va boshqalar. Bularning har biri o'ziga xos echim yo'llariga ega. Ta'limiy muammolar bilim oluvchidan aqliy operatsiyalarni bajarishni talab etadi. Bu operatsiyalar muammoli holatning xususiyatidan kelib chiqib, bir-biridan farq qiladi. Muammoli savolda bajariladigan aqliy operatsiya muammoli vazifanikidan, muammoli topshiriqda bajariladiganlari muammoli vaziyatnikidan o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadi.

Muammoli ta'limning keyingi asosiy tushunchasi **muammoli savol** sanaladi. Muammoli savol axborot shaklidagi savoldan farqli o'laroq **tafakkur qilish yo'li bilan izlangan noma'lumni topishni ta'minlaydigan so'roq bo'lib alohida holda, muammoli vaziyat va vazifalarning tarkibida bo'lishi mumkin. Muammoli savolga fikr yuritish orqali javob topiladi. "Nima uchun, nima sababdan, buni qanday tushunsa bo'ladi, bundan qanday xulosa chiqarish mumkin...?"** kabi so'roqlar muammoli savol paydo bo'lishini ta'minlaydi.

Pedagogika fanining predmeti, maqsad va vazifalari mavzusi yuzasidan quyidagi savolni muammoli deb tavsiya etish mumkin:

- **Pedagogika faniga turlicha ta'riflar berilgan. "Pedagogika tarbiya haqidagi fandir"** - degan ta'rif ko'p uchraydi. Siz shu qoidaga qo'shilasizmi yoki qo'shilmaysizmi? Siz qanday ta'rifni pedagogika fani uchun eng ma'qul deb sanaysiz? O'zingizga yoqqan ta'rifni izohlab bering.

Bir nechta echimini kutayotgan muammoli savolning bir-biriga bog'liq holda qo'yilishi muammoli vazifani keltirib chiqaradi. **Muammoli vazifa** sharti aniq bo'lgan, kimdir tamonidan hosil qilingan, javobini topish doirasi cheklangan didaktik tushunchasidir.

Muammoli vazifaning mazmuni bilim oluvchiga aniq bo'lgan masalaning noanig'i bilan ziddiyatlashuvidan iboratdir. Noaniq topilishi zarur bo'lib, izlanishni, fikrlashni, mantiqiy hulosalar chiqarishni ta'minlaydi. Muammoli vazifa albatta vazifa beruvchi tomonidan hosil qilinadi.

Pedagogika fanining ta'lim metodlari mavzusi yuzasidan talabalar uchun o'qituvchi tomonidan quyidagi **muammoli vazifalar** belgilanishi mumkin:

- **Ilg'or o'qituvchining darsiga kirib, uni tahlil qiling.**

Ta'limning qanday metodlaridan foydalandi? Bu metodlar fanning va mavzuning mazmuniga qanday darajada mosligini izohlang.

- **Sizningcha qanday metodlardan foydalanilganda dars yanada samarali bo'lishi mumkin edi?**

Bu vazifalarning echimini topish uchun talaba birinchi o'rinda mavzu yuzasidan mavjud bilimlarni mufassal egallashi, ta'lim metodlarini bilishi va bir-biridan farqlay olishi zarur. Shu asosda o'qituvchining yutuq va kamchiligini tahlil qila oladi.

Muammoli savol va vazifalar birgalikda muammoli topshiriqning tarkibida kelishi mumkin. **Muammoli topshiriq** - o'qituvchi, ta'lim beruvchi, kitob muallifi tomonidan muammoli savol va vazifa shaklida bilim oluvchini muammoli vaziyatga tushiradigan o'quv topshirig'idir.

Muammoli topshiriqda muammoli savol va vazifalarning elementlari mavjud bo'ladi. Shuning uchun ham muammoli vaziyatga olib kiradi.

Muammoli vaziyat - sub'ektning psixologik holati bo'lib, muammo bilan duch kelganda aqliy qiyinchilikning paydo bo'lishi zudlik bilan hal qilishga halaqit beradigan yangi bilim va harakat usullarini izlash, ularni topib, hosil bo'lgan qiyinchiliklarni bartaraf etishni ta'minlaydi.

Muammoli holat shaxsni yangi bilimlar olishga da'vat etadi

Ma'lumki, muammoli vaziyat hosil qilgandagina o'quvchilarni

fikrlashga, munosabat bildirishga hamda xulosalar chiqarishga harakat qiladilar. Dars jarayonida o'quvchilar berilgan o'quv materialini eslabgina qolmay, balki uni boshqa materiallar bilan taqqoslash, umumlashtirish, tahlil qilish, xulosa chiqarishga yo'naltirilmog'i kerak bo'ladi. Bu jarayonda o'qituvchining vazifasi ma'lum muammoli vaziyatni tashkil qilar ekan, eng avvalo, o'quvchiga qo'yilayotgan muammoni to'g'ri anglatish, unda muammoni echishga qiziqish uyg'otish zarurdir.

Muammoli ta'limning mohiyati o'qituvchi tomonidan o'quv mashg'ulotida muammoli vaziyatlarni yuzaga keltirish, muammoli savol, topshiriq va vazifalarni bajartirish orqali yangi bilimlarni egallash bo'yicha ularning o'quv faoliyatini boshqarib borilishidir. Muammoli o'quv mashg'ulotlarini tashkil etishda o'qituvchi hech qachon o'quvchilarga tayyor javoblarni berishi kerak emas, balki ularga bilimlarni egallashga yo'l ko'rsatishi, ayrim voqea, axborot va hodisalar misolida mustaqil ravishda uning echimi ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratishi lozim. O'qituvchining faoliyati o'quv materiallarini bayon etishdan, o'quvchilarni mavzuga qiziqtirish orqali mustaqil va ijodiy ishlashni tashkil qilish, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini ob'ektiv baholash va rag'batlantirib borishdan iborat bo'ladi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning zarur shartlaridan biri ta'lim jarayonida o'qituvchi, o'quvchilarning mustaqil bilim olishlarini ta'minlovchi, yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi, tafakkurini rivojlantirishning to'g'ri yo'llarini ko'rsatuvchi, hamkorlik qiluvchi shaxs sanaladi. Bunga muammoli ta'lim orqali erishish eng ma'qul yo'l hisoblanadi.

Muammoli ta'lim mustaqil, ijodiy va faol o'zlashtirishni ta'minlash bilan birga, keng qamrovli fikr yuritishga, avvaliga o'zi uchun yangi bilimlarni kashf etishga va keyinchalik ilmni, fanni rivojlantiradigan kashfiyotlar qilishga zamin hozirlaydi.

Informatika o'qitishda didaktik o'yin texnologiyalari tushunchalarini

talabalarda shakllantirish.

1. Informatika o'qitishda didaktik o'yin texnologiyalari to'g'risidagi tushunchalarga ega bo'ladilar.
2. Informatika o'qitishda didaktik o'yin texnologiyalari to'g'risidagi tushunchalarni farqlay oladilar.

Ta'lim jarayonida didaktik o'yinli texnologiyalar didaktik o'yinli dars shaklida qo'llaniladi. Ushbu darslarda talabalarning bilim olish jarayoni o'yin faoliyati orqali uyg'unlashtiriladi. Shu sababli talabalarning ta'lim olish faoliyati o'yin faoliyati bilan uyg'unlashgan darslar didaktik o'yinli darslar deb ataladi.

Inson hayotida o'yin faoliyati orqali quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

- o'yin faoliyati orqali shaxsning o'qishga, mehnatga bo'lgan qiziqishi ortadi;
- o'yin davomida shaxsning muloqotga kirishishi ya'ni, kommunikativ — muloqot madaniyatini egallashi uchun yordam beriladi;
- shaxsning o'z iqtidori, qiziqishi, bilimi va o'zligini namoyon etishiga imkon yaratiladi;
- hayotda va o'yin jarayonida yuz beradigan turli qiyinchiliklarni engish va mo'ljalni to'g'ri olish ko'nikmalarining tarkib topishiga yordam beradi;
- o'yin jarayonida ijtimoiy normalarga mos xulq-atvorni egallash, kamchiliklarga barham berish imkoniyati yaratiladi;
- shaxsning ijobiy fazilatlarini shakllantirishga zamin tayyorlaydi;
- insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan qadriyatlar tizimi, ayniqsa, ijtimoiy, ma'naviy-madaniy, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'rganishga e'tibor qaratiladi;
- o'yin ishtirokchilarida jamoaviy muloqot madaniyatini rivojlantirish ko'zda tutiladi.

Didaktik o'yinli mashg'ulotlarni talabalarning bilim olish va o'yin faoliyatining uyg'unligiga qarab: syujetli-rolli o'yinlar, ijodiy o'yinlar, ishbilarmonlar o'yini, konferentsiyalar, o'yin-mashqlarga ajratish mumkin.

O'qituvchi-pedagog avval talabalarni individual(yakka tartibdagi), so'ngra

guruhli o'yinlarga tayyorlashi va uni o'tkazishi, o'yin muvaffaqiyatli chiqqandan so'ng esa, ularni ommaviy o'yinlarga tayyorlashi lozim. Chunki talabalar didaktik o'yinli mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlari uchun zaruriy bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari, bundan tashqari, guruh jamoasi o'rtasida hamkorlik, o'zaro yordam vujudga kelishi lozim.

O'qituvchi-pedagog didaktik o'yinli mashg'ulotlarni o'tkazishga qizg'in tayyorgarlik ko'rishi va uni o'tkazishda quyidagi didaktik talablarga rioya qilishi talab etiladi:

1. Didaktik o'yinli mashg'ulotlar dasturda qayd etilgan mavzularning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsad hamda vazifalarini hal qilishga qaratilgan bo'lishi;
2. Jamiyatdagi va kundalik hayotdagi muhim muammolarga bag'ishlanib, ular o'yin davomida hal qilinishi;
3. Barkamol shaxsni tarbiyalash tamoyillariga va sharqona odob - axloq normalariga mos kelishi;
4. O'yin tuzilishi jihatidan mantiqiy ketma-ketlikda bo'lishi;
5. Mashg'ulotlar davomida didaktik printsiplarga amal qilinishi va eng kam vaqt sarflanishiga erishishi kerak.

Quyida "Informatika"* fanini o'qitishda tashkil etish va o'tkazish mumkin bo'lgan didaktik o'yinli mashg'ulotlardan ayrimlarining tafsilotlari keltiriladi.

Didaktik o'yinli mashg'ulotlar orasida **konferentsiya mashg'ulotlari** ham muhim o'rin tutadi.

Konferentsiya mashg'ulotlari talabalarning bilish faoliyatini faollashtirishda, ilmiy dunyoqarashini kengaytirishda, qo'shimcha va mahalliy materiallari bilan tanishtirishda, ilmiy va ilmiy-ommabop adabiyotlar bilan mustaqil ishlash ko'nikma va malakalarini orttirish, mustaqil hayotga ongli tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Konferentsiya mashg'ulotini o'tishdan avval mashg'ulot mavzusini, maqsad va vazifalarini belgilab, shu mavzuga oid qo'shimcha ilmiy, ilmiy-ommabop

adabiyotlar ko'zdan kechiriladi. Mashg'u-lotni o'tkazishdan 1 hafta oldin mashg'ulot mavzusi e'lon qilinib, unga tayyorgarlik ko'rish uchun adabiyotlar tavsiya etiladi. Ushbu mashg'ulotda «Olimlar» rolini tanlash, mavzuni har tomonlama yoritish, ma'ruza tayyorlash talabalarning ixtiyorida bo'ladi.

Ilmiy konferentsiya mashg'ulotini quyidagicha o'tkazish tavsiya etiladi:

I. O'qituvchining kirish so'zi. Bunda o'qituvchi mashg'ulotning mavzusi, maqsadi va vazifalari,

tegishli rollarni bajaruvchi «Olimlar» bilan talabalarni tanishtiradi.

II. O'qituvchini ma'ruzalarni tinglash. «Olimlar» mavzu yuzasidan tayyorlagan ma'ruzalarini taqdimot va ko'rgazmali qurollar asosida bayon qiladilar.

III. Ma'ruzalar muhokamasi. Bunda «Olimlar» va guruhdagi boshqa talabalar o'rtasida mavzu yuzasidan bahs-munozara o'tkaziladi.

IV. Ilmiy konferentsiya yakuni. O'qituvchi mavzu yuzasidan eng muhim tushuncha va g'oyalarni ta'kidlab,

darsni yakunlaydi.

V. O'quvchini baholash. Mashg'ulotda faol ishtirok etgan talabalar rag'batlantiriladi va

reyting tizimiga muvofiq baholanadi.

VI. Uyga vazifa berish.

VII. Mashg'ulotni umumiy yakunlash.

“Kasb ta'limi metodlari”.

Mashg'ulotning borishi:

I. Tashkiliy qism,

II. Talabalarni mashg'ulotning mavzusi, maqsadi va borishi bilan tanishtirish.

Bu mashg'ulotni o'tishdan bir hafta oldin talabalarni 4 ta guruhga ajratamiz va ularga informatika fani sohasida faoliyat ko'rsatayotgan «Olimlar» maqomini beramiz.

III. Yangi mavzuni o'rganish: Talabalar guruhi o'z mutaxassisliklariga tegishli bo'lgan quyidagi mavzulardan biri bo'yicha ma'ruza tayyorlaydi.

1. Kasb ta'limi metodlari va ularning tavsifnomasi.
2. Reproduktiv va muammoli izlanish metodlari.
3. Ta'lim jarayonida interfaol metodlar.

Har bir yo'nalish bo'yicha «Olimlar» maqomini olgan talabalar o'zlariga tegishli mavzu bo'yicha taqdimot va ko'rgazmali qurollar asosida qo'shimcha materiallardan foydalangan holatda ma'ruza qiladilar.

IV. Ma'ruzalar tugagach, talabalar o'rtasida bahs va munozara o'tkaziladi.

V. Mashg'ulotni umumiy yakunlash.

VI. Uyga vazifa berish.

Talabalarning ijodiy izlanishi, mantiqiy fikrlashini rivojlantirish va qo'shimcha bilim olishga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishda **ijodiy o'yinlar** muhim ahamiyatga egadir.

Ta'lim jarayonida vujudga keltirilgan muammoli vaziyatlarni talabalar o'zaro hamkorlikda avval o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini ijodiy qo'llanish va izlanish orqali hal etishga zamin tayyorlaydigan didaktik o'yinlar ijodiy o'yinlar deb ataladi.

Ijodiy o'yinli mashg'ulotlardan «Informatika» fanini o'qitishda, yani ma'lum bir mavzuni o'rganishda foydalanish mumkin. Bunda talabalar teng sonli guruhlariga ajratilib, ularga shartli ravishda «Professor», «Dotsent», «Katta o'qituvchi» deb nom beriladi. Bu erda mutaxassislarning har qaysi guruhi ijodiy izlanib, kelgusidagi ishlarini rejalashtirishga o'rganadilar. O'qituvchi tomonidan tavsiya etilgan topshiriqlarni bajarib, dalil va isbotlar asosida o'z javoblarini bildiradilar.

Ijodiy o'yin mashg'ulotlarida guruhdagi barcha talabalar hamkorlikda ishlaydilar, avvalgi mashg'ulotlarda o'zlashtirgan bilimlarini yangi vaziyatlarda qo'llaydilar. Bu esa ularda o'z bilim va iqtidoriga nisbatan ishonch hissini uyg'otadi.

Shunday qilib, didaktik o'yinli mashg'ulotlar orqali o'quvchi-talabalar yangi kasblar bilan tanishadilar, egallagan bilimlarini ta'limning qaysi sohalarida qo'llash mumkinligini ko'rsatadilar, ushbu fanga bo'lgan qiziqishlari ortadi, qo'shimcha adabiyotlar bilan mustaqil foydalanishga, o'z o'rtog'ining fikrini sabot va chidam bilan tinglashga, bilimlarini nazorat qilishga, o'z-o'zini baholashga o'rganadilar.

O'qitish metodi sifatida **tadqiqotlar** o'quvchilarga inson hatti-harakatiga nisbatan savollar qo'yishni o'rganishga va ularga javoblarni esa faktlarni jiddiy tahlil qilish yordamida topishga ko'maklashadi.

Tadqiqot usulida o'qitish o'quvchilarda savol qo'yish jarayonida va javob qidirishda qiziqish uyg'otishni nazarda tutadi.

Tadqiqot metodi bo'yicha o'qitish o'quvchilarni amaliy-ilmiy izlanish jarayonida bevosita qatnashishini ta'minlaydi. Bunday yondashishning maqsadlaridan biri, mustaqil fikrlaydigan va aniq bilim olish tizimiga ega bo'lgan o'quvchilarni shakllantirishdan iborat.

Muammolarni aniqlashda va berilgan ma'lumotlarni tahlil qilish davomida o'quvchilar hissiyotlarga berilishdan chetlanishga va ob'ektiv bo'lishga o'rganadilar. Ular har qanday bilim nisbiy ekanligini, yangi ma'lumotlar paydo bo'lishi bilano'zgarishining mohiyatiga tushunib etadilar. O'quvchilar o'zlarining taxminlarini tekshirishni va turli xil axborotlar va mantiqlarni qo'llashni o'rganadilar.

O'qitishning tadqiqot usuli, olingan ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonida o'quvchilarning yuksak darajada fikrlashlari uchun imkoniyat yaratadi.

Ushbu metod bo'yicha ta'lim olayotgan o'quvchilar fan bo'yicha chuqur bilimga ega bo'ladilar, yangiliklarni tahlil qilishda barqaror malakaga ega bo'ladilar.

Tadqiqot metodi bo'yicha o'qitish muammoni tuza bilishdan, uni qo'ya bilishdan va ifodalashdan boshlanadi. O'quvchilarga kutilmagan, noma'lum voqea va hodisa tanishtiriladi. Muammo yoki hodisa bilan tanishganlaridan so'ng, ular shu muammoni echishning yo'llarini yoki hodisani tushuntirish

variantlarini taklif qilishlari va savollar berishlari lozim. Agar dars ochiq xarakterda bo'lsa, qaralayotgan muammoni yaxshiroq tushunish va echish uchun axborot manbalarini, ma'lumot va dalillarni o'quvchilarning o'zlari topishadi. Ba'zi bir o'qituvchilar o'quvchilarga ma'lumotlarni kutubxonadan yoki kompyuterdan izlash vazifasini beradilar. Ba'zi darslarda esa ma'lumotlarni, axborotlarni o'qituvchining o'zi o'quvchilarga beradi, o'quvchilar bu ma'lumotlarni o'rganadilar va qonuniyatni qidiradilar hamda o'zlari ilgari surgan dastlabki gipotezalarini(farazlarini) tekshirib ko'rishga intilishadi, kiziqishadi. Nihoyat olingan dalillarga, natijalarga asoslanib o'quvchilar xulosalar chiqarishadi. Ular o'zlarining gipotezalarini qayta ko'rib chiqadilar, olgan natijalariga asoslanib yanada asosliroq tushuntira oladilar va yangi muammolarni qo'ya oladilar va ochishga kirishadilar.

O'qitishning bunday usuli o'z oldiga ikkita maqsadni qo'yadi:

- ilmiy metodlarni qo'llashni o'rganish va mazmunni o'zlashtirishga yordam berish;
- tadqiqot metodidan foydalana olish axborot(informatsiya) yig'ish kabi muhimdir.

Tadqiqot metodining afzalliklari quyidagilardan iborat:

- haqqoniy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beradi;
- dalillarga e'tiborli va hurmat bilan munosabatda bo'lishni tarbiyalaydi;
- barcha bilimlarning nisbiy ekanligini tushunishga yordam beradi;
- mantiqiy fikrlashga o'rgatadi;
- yuzaki echilgan masalalar, muammolarga ishonchsizlik bilan qarash munosabatlarini tarbiyalaydi;
- oliy darajadagi fikrlashga turtki beradi;
- nafaqat mazmunni o'zlashtirishga, shuningdek ijodiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi, muammoni echish malakalarining hosil bo'lishiga

yordam beradi.

Tadqiqot metodining kamchiliklari quyidagilardan iborat:

- ko'p vaqt talab qiladi;
- o'quvchidan muammolarni echish va strategik rejalashtirish malakalariga ega bo'lishda rivojlangan ijodiy tafakkurni talab etadi;
- o'qituvchi "bilim beruvchi" bo'lib qolmay, balki undan o'quvchini mantiqiy asoslangan xulosa chiqarishga mohirona yo'naltirish talab etiladi.

Multimediali darslar asosida informatika ta'limi samaradorligini oshirish tushunchalarini talabalarda shakllantirish.

1. Multimediali darslar asosida informatika ta'limi samaradorligini oshirish to'g'risidagi tushunchalarga ega bo'ladilar.

2. Multimediali darslar asosida informatika ta'limi samaradorligini oshirish to'g'risidagi tushunchalarni farqlay oladilar.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar sharoitida ta'limni differentsiallashtirish va individuallashtirishga keng imkoniyat yaratiladi. Zamonaviy mutaxassis tayyorlash muammolarini echish bevosita ta'limda yangi axborot texnologiyalariga asoslanishini taqozo etadi.

Axborot texnologiyalarini qo'llashda ta'lim mazmunini standartlashtirishdan individual va differentsiallashtirishga yo'naltiriladi, natijada ta'limni individuallashtirish va bilimlarni o'zlashtirilishini boshqarish imkoniyatini yaratadi.

Ta'limning liberallashtirishi ta'limdagi muhim muammolardan hisoblanib, oliy ta'limda talaba imkoniyati va qobiliyatidan kelib chiqib o'qish muddatini qisqartirish, uzaytirish yoki kunduzgi, kechki, sirtqi kabi ta'lim shakllarini tanlashi yoki qo'shimcha boshqa kasblarni egallashi huquqiga ega bo'lishiga qonuniy asos yaratilishi maqsadga muvofiqdir. Ta'limning liberallashtirishi talaba (o'quvchi)larni qachon o'zini-o'zi aqliy o'stirish va mustaqil o'qishning muhimligini, ahamiyatini anglashi bilan bog'liq bo'ladi.

Talabalarda **mutaqil ishlash ko'nikmasini tarbiyalash** sifatli mutaxassis tayyorlashning muhim vazifalaridan biri bo'lib, ta'lim samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Talabalarning mustaqil ishlari tizimi quyidagilardan iborat:

- o'quv fani, mazmuni ustida bajariladigan joriy ishlari ma'ruzalarni konspektlash, darslik va o'quv manbalari bilan ishlash, laboratoriya, amaliy, seminar mashg'ulotlari hamda nazorat topshiriqlarini echishga tayyorgarlik ko'rish;
- semestr davomida uy vazifalarining bajarilishi (mavzular bo'yicha referatlar tayyorlash, mustaqil ravishda berilgan mavzuga doir ma'lumotlar to'plash va o'rganish);
- kurs ishlarini bajarish.

Ta'lim samaradorligini oshirishda ta'lim maqsadlari, metodlari, mazmuni, shakli, vositalari va jarayonlariga yangicha yondashuv asosida fanlarning integrallashuvi va sintezlashuvi ma'lum maqsadlarga yo'naltirilganligi uchun **loyihalash metodiga** tayanadi. Loyiha metodi asosiy e'tiborni kasbni egallashda kerakli shaxsiy qobiliyatlar va ko'nikmalarni o'rganishga qaratadi, loyiha, o'rganish jarayonida nazariya bilan amaliyotni bog'lashi, o'quvchilar tomonidan mustaqil rejalashtirila oladigan, mehnatni tashkil etishga va amalga oshirishga yordam beradigan bo'lmog'i lozim. Loyiha usulining asosiy maqsadi topshiriqni bajarish uchun kerakli barcha bilim va ko'nikmalar jarayon davomida o'rganilishi darkor, bunda o'quvchilar berilgan topshiriqni bajarishda vazifalarni o'zaro taqsimlab, loyiha guruhi sifatida mustaqil ravishda rejalashtirishdan boshlab to amalga oshirish va xulosa chiqarishga qadar birgalikda ishlashadi.

Zamonaviy ta'limning samaradorligini aniqlash maqsadida o'tkazayotgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki ta'limda belgilangan maqsadlarga erishish darajasi talaba aqliy faoliyatining qanchalik o'sganligi bilan o'lchanadi.

Talabaning bilish jarayonidagi faoliyati faollashivuni o'qituvchi tomonidan tashkillashtirish deganda talabalarning o'z-o'zini boshqarish, o'z-o'zini

nazorat qilish usullari va metodlaridan foydalanishga asoslangan o'quv materialini mustaqil, faol, maqsadli yo'naltirilgan shaklda o'rganish tushuniladi.

Ta'limda kutilgan natija pedagog va talaba (o'quvchi) orasidagi munosabatga ko'proq bog'liq bo'lganligidan, bu munosabatlar bilan bog'liq muommalarni echishga hizmat qiluvchi hamkorlik pedagogikasining rivojlanishiga ehtiyoj kuchaymoqda.

Ta'lim maqsadlariga erishishda pedagog va talabaning hamkorlikda faoliyat ko'rsatishi uchun o'rganilgan asosiy omillar quyidagilardir:

- samarali ta'limda pedagog va talabaning bilimi hamda malakasining o'sishini ta'minlash;
- talaba (o'quvchi) bilim olishiga ehtiyojining oshishi uning bilim olish faoliyatining faollashuviga, o'z navbatida o'qituvchining ham o'z ustida ishlashi va malakasining o'sishiga;
- talaba(o'quvchi)larning kichik guruhlarda ta'lim olishini modellashtirishga;
- talaba (o'quvchi)larning o'z-o'zining faoliyatini boholashga sharoit yaratish.

O'tkazilgan nazariy va amaliy tadqiqotlarga asoslanib, informatika fanini samarali o'rganish bo'yicha quyidagi xulosalarni berish mumkin:

- o'rganish rag'batlantirilishi kerak (maqto'v orqali);
- o'quvchilar o'zlarining o'rganishdagi yutuqlari haqida xabardor bo'lsalar, qiziqtirish kuchaytiriladi;
- o'rganishning faol davrlarini tashkil qilish kerak;
- o'rganish o'tayotgan davrda ko'pgina qulay holatlarni qo'llash, o'quv vaziyatlarini o'zgartirib turish kerak;
- o'quvchilar qancha ko'p faol bo'lib o'rganishsa, o'zlashtirish davomli va muvaffaqiyatli bo'ladi, o'rganishning interaktiv usullaridan foydalanish va guruhiiy o'rganishni o'tkazish kerak;
- o'quv jarayonida yordamchi usullarni qo'llash orqali o'rganish samarasini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yuldashev U.Yu., Boqiev R.R., Zokirova F.M. Informatika o'qitish metodikasi. Toshkent, "Talqin", 2005 y.
2. Saidaxmedov N.S. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiyalar. T., 2003y.
Saidaxmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar T., "Moliya", 2003y., 172 b.
3. To'raqulov X.A. Pedagogik tadqiqotlarda axborot tizimlari va texnologiyalari. T., "Fan", 2006 y., 240 b.
4. Isoqov I., Qulmamatov S.I. Informatikani o'qitishda innovatsion texnologiyalar fanidan amaliy mashg'ulotlar ishlanmalari. Guliston, GulDU, 2013 y.
5. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A.A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). Toshkent 2008 y., 181 b.

Qo'shimcha manba

6. www.ziyonet.uz – Ахборот таълим портали.
7. www.tuit.uz – Тошкент ахборот технологиялари университети расмий сайти.
8. www.istedod.uz – Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги "Истеъдод" жамғармаси портали.
9. www.e-darslar.net – Ўзбекистон онлайн электрон дарслар портали.
10. www.referat.ru – Сетевые технологии и Internet.
11. www.referat.ru – Информатика как наука.
12. www.informatika.ru – программы Excel.
13. www.bankreferatov.ru – программы Microsoft Access.
14. www.desktop.ru – Какой антивирус лучше?
15. www.microsoft.com/rus - Microsoft Windows Server 2003.
16. <http://www.intuit.ru> – Российский университет информационных технологий.
17. www.exponenta.ru